

Є таке наше слово – "треба"!

(Радіомонтаж про творчу діяльність Юрія Бачі)

Дійові особи: Диктор 1
Диктор 2
Юрій Бача

Редактор: А тепер вашій увазі пропонуємо монтаж:
"Є таке наше слово – треба!".
Автор монтажу – Андрій Калина.

Звук: (Гонг!)

Диктор 1: Шановні радіослухачі! Перед нашим мікрофоном ми вже говорили про творчість різних наших письменників: Про творчість Юрка Боролича, Федора Лазорика, Михайла Шмайду, Івана Прокіпчача, Андрія Куська, Івана Гриця – Дуду та інших.

Диктор 2: На сьогодні ми хотіли поговорити про літературну та публіцистичну діяльність... Юрія Бачі. Однак, коли ми повіли йому про наш план, його відповідь нас, правду кажучи, трохи здивувала. Послухайте ту відповідь:

Бача: „Не гнівайтесь на мене, але мені не хочеться говорити про себе... Хіба.., хіба коли б ви зібрали кілька критичних зауважень на мою адресу, тоді я б радо відповів на них чи поговорив про них перед мікрофоном“.

Диктор 1: Шановні радіослухачі, ви чули добре: Товариш Бача погодився на передачу лише...

Бача: „...коли б ви зібрали кілька критичних зауважень на мою адресу, тоді я б радо відповів на них чи поговорив про них перед мікрофоном“.

Диктор 2: Що ж! Думка товариша Бачі поступово й нам самим сподобалася, і ми розійшлися збирати на нього "критичні зауваження".

Диктор 1. Почали ми з того, що переглянули кілька анонімних листів у нашій редакції, підслухали кілька гострих бесід, переглянули деякі газети, в яких писалося також про нього і таким способом ми підготували матеріал для сьогоднішньої передачі.

Диктор 2: Зостало нам тільки запросити перед мікрофон Юрія Бачу, привітати його, – що ми й зробили, – і поставити йому перше запитання:

Голос сільської жінки: "Гей, гей! Та най собі Ілля Бачова зо своїм Юрком сама покличе попа-уніята; про нас добрий і православний..!"

Диктор 1. Прошу, товаришу Бача, задовольнило вас наше перше критичне зауваження? Зрозуміли ви, про що йдеться?

Бача: Зрозумів, і трохи, здається, навіть почервонів од нього.

Маєте правду: і в нашому селі, де така критика справді посипалася на мою голову, та й на інших місцях можна почути голоси, ніби я виступаю проти православної віри і ніби я воюю за греко-католиків. Однак, коли б ми таких критиків покликали сюди і попросили у них фактів, доказів, вони, – я

переконаний у цьому, – не мали б що відповісти. Та ж я не раз писав і говорив, що для мене всі віри однакові. Ніде я ні слова не сказав ні проти греко-католицької віри, ні проти православної! Говорив і писав я про те, що треба реабілітувати всіх скривджених, чи то вже люди були скривджені за землю, за народність, за віру чи за якісь інші "гріхи". А на тому я стою і сьогодні! Мене болить, що наші люди по селах б'ються з-за віри, так само, як болить мене, що б'ються між собою чи гніваються на себе з-за школи, про народність чи про щось інше. Ніколи я до цього не кликав людей і не спричинив я ті звади та бійки. Я хочу, щоб люди зрозуміли один одного й признали тому другому його право на власний погляд. Хто твердить про мене інше, той або не читав того, що я писав, або нарочком говорить про мене неправду.

Диктор 2: А тепер послушайте дальшу критику. Це з анонімного листа, якого одержала наша редакція: "Dnes je nedel'a. Počívam „Щирі слова" a hanbím sa za nich. Mal som Vaču rád, dokonca – veľmi..., ale som ho po dnešných jeho slovách znenávidel..." Що ви на це скажете?

Бача: Коли б автор тих слів мав трохи честі і підписав свою критику, я б йому подякував за щирість та одвертість. Видно, автор хотів, щоб я проти думки мільйонів наших людей радувався з того, над чим країна плаче – і все. *(Йдеться про засудження Бачею приходу радянських військ в Чехословаччину. Прим. ред.)* Просто: ті хто пишуть анонімки – то мізерні люди! Честі то немає, відваги – ані стільки, одверто свою думку не скаже, а кидає гній на всіх, хто не думає так, як він. Такі люди не варті того, щоб їх пожаліти, не те, щоб слухати їхні поради.

Диктор 1: В американській газеті "Карпатська Русь" недавно було надруковано кілька великих статей авторів з Пряшівщини про ситуацію між русинами Словаччини. У тих статтях, так би сказати, з українців Пряшева не зостав камінь на камені; всі вони "бандерівці", "зрадники", "ničiteľi руської культури" і таке інше там понаписуване. Правда, вашого імені (та й інших імен) там не наведено, але напевно ці критики мали на увазі також і вас, бо ви теж належите до "пряшівських українців".

Бача: Ці статті (та й їх авторів) я знаю; читав я ці матеріали, і, признаюся, гнівали вони мене. Не за критику, але за ту велику неправду, яку там повідумувано. По-перше, ті автори дуже ображають нашу країну, нашу соціалістичну Чехословаччину, коли з таким брудом лізуть в американську газету, коли наші проблеми розносять по всьому світі. Порядний знає, же що дома навариться, дома треба й з'їсти! А по-друге: Пряшівські українці, то ніякі не бандерівці, то, переважно, селянські діти, виховані в новій Чехословаччині за тяжкі газдівські гроші та за державні стипендії, і тому, – за себе кажу – я іншої думки не маю, як відробити ті гроші, ті мозолі перед своїм народом, допомогти йому! Знаєте, – вірите чи й ні – але порядного бандерівця я ще в житті добре не видів. Навіть історії бандерівців, – на жаль чи на щастя, – я не знаю, а тут вам такі автори і такі наші "критики" виписують по чужих новинках: "бандерівці" та "бандерівці"! Це не чесно! Я поважаю кожного чесного працівника, не залежно від того чи він українець, руський чи русин. Я розумію, що різні люди були по-різному виховані, в різних умовах жили, до різного привикли чи були змушені звикнути, тому в моїх статтях чи виступах ви не знайдете, щоб я когось критикував за його руськість, русинство, українство чи за інші його погляди. Критикувати треба

за мізерну працю, за нечесний характер, за підлість, а не за віру, народність чи погляди.

Диктор 2: І ще одна критика на вас: Я сам вже кілька разів чув про вас, що ви до всього лізете, кожного критикуєте, часто пишете й виступаєте, але лише тому, бо за все те платять великі гроші – скільки на тому правди?

Бача: От за таку критику я вам щиро вдячний! Перш за все тому, бо в ній багато правди. (Інакше наші слухачі могли б сказати, що я все вивертаю та ні з чим не погоджуюся.)

Дійсно, я лізу, тобто втручаюся у багато справ. Вже чотирнадцять років я працюю в університеті, а крім того пишу книжки, виступаю в газетах, по радіо, на бесідах, часто виступаю в селах, школах, в Українському Клубі в Пряшеві та в Кошицях. Їздив я з лекціями до українців у Польщу, був між русинами в Югославії, а завтра, як раз їду у Францію – (не бійтеся, не зостану!).

Але чому я все те роблю, чому багатьох критикую? Бо виджу, як інші народи, наприклад, наші сусіди – словаки, швидко розвиваються, інтенсивно працюють, добиваються свого, а ми?

Ось, наприклад, Матиця Словацька. Здавалось би, навіщо словакам Матиця, коли в них є всі державні та партійні органи, є в них своя Академія Наук, Національний театр, Національний музей, Національна галерея, Державні науково-дослідні інститути, просто – всі ознаки державного життя. А подивіться, як – все-таки! – вся словацька інтелігенція береться за працю в Матиці, щоб розвивати та повсюди поширювати свою культуру, виховувати національну гордість, вивчати історію, зберігати історичні пам'ятки і так далі. А наші русини? Замість того, щоб битися **за своє**, тобто, щоб працювати над собою, вони б'ються **між собою!** Нашому русинові "русинство" взяли, українство не кожен сприймає за своє, з усіх боків йому шепчуть, щоб він просив чи вимагав словацьку школу, газетам він не дуже вірить, книгу він читає рідко, частіше грає в карти та п'є горілку, – хіба можна все те видіти й сидіти вдома тихо та спокійно, не пояснювати всі ті проблеми людям?

Я знаю, знаю, нас мало, ми слабкі, дезорієнтують нас, але ж ми повинні жити..! А жити – це значить активно працювати, боротися.., боротися за свої права, знову й знову! Не вдалося сто разів – треба спробувати сто перший раз!...

А відносно того, що на народній справі можна заробити..? Аякже! Можна! Критику.., сміх.., зневагу.., часом – в минулому – навіть тюрму..!

Їдете, наприклад, зимою на бесіду в Ястраб'є. Машина підвезе вас і висадить у великий сніг за пару кілометрів від села. Сама поїде з іншими лекторами у сусіднє село, а з вами домовиться, що буде вас чекати рівно за три години. Тоді ви – по снігу.., у тріскучому морозі.., пару кілометрів пішки.., – в одній руці магнітофон, другою притримуєте собі шапку на голові, щоб вам її вітер не здув, потім дві години – бесіда в холодній школі, – слухаєте стурбованих селян, стараєтесь порозуміти їхнім проблемам, порадити їм, порадувати їх.., – а тоді знову пару кілометрів пішки.., довкола ніч, – хіба може вовк десь неподалеку, а на дорозі.., на тріскучому морозі чекати поки під'їде машина.., а додому ви повернете десь о пів ночі.., або й пізніше. І за все це, за всі десятки бесід разом – то лише так для уточнення кажу – я не отримав і не взяв навіть коруни! Правда; не кожен повірить... Тоді – нехай спробує..!

Диктор 1: Але...

Бача: О, так: за виступи по радіо платять, за статтю в газеті теж, правда, українцям значно менше, ніж іншим авторам, але платять!

Диктор 2: Не знаю, як хто інший, товаришу Бача, але я вірю, бо й по собі знаю, що праця для народу ніколи не оплачується.

Бача: О, ні! Вона оплачується, дуже добре оплачується, тільки не грошима..., а задоволенням з добре виконаної праці.

Диктор 1: О, хіба так...

Бача: Знаєте, є таке наше слово – ТРЕБА – потреба, повинність! Коли ви зрозумієте – розумом і серцем, що дану роботу треба зробити, ви її робите просто тому, бо треба! Треба допомагати людям, треба виховувати молодь, треба вивчати свою історію, культуру, треба жити, треба боротися, просто – треба! А коли вам тяжко, треба взяти у руки першу ліпшу книгу – Шевченка, Штура, Леніна чи Франка, знайти в ній хороше місце та підсилитися. Ось, наприклад, як допомагає мені Іван Франко (*виразно читає*):

"Коли, незважаючи на це, почуваю себе русином і по своїй змозі й силі працюю..., то цілком не з причин сентиментальної натури. До цього примушує мене передусім почуття собачого обов'язку. Як син українського селянина... почуваю обов'язок... відробити ті гроші, які видала селянська рука... Мій руський патріотизм – то не сентимент, не національна гордість, то тяжке ярмо, покладене на мої плечі. Я можу здригатись (і я здригаюсь!), можу стиха (чи й в голос) проклинати долю (часом я її дійсно проклинаю, - не за себе, за свій народ!), що поклала мені на плечі те ярмо, але скинути його не можу (і не хочу!), іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням.

І коли що полегшує мені нести те ярмо, так це те, що я бачу, як руський народ, хоч він гноблений, затемнюваний і деморалізований довгі віки, хоч і сьогодні він бідний, недолугий і безпорадний, але все-таки поволі він підноситься, відчуває в щораз ширших масах жадобу світла, правди та справедливості й до них шукає доріг. Отже, варто працювати для цього народу і ніяка чесна праця не піде на марне", – і я од себе додаю: незалежно від того, чи в даний момент її опльовують, замовчують, або перекручують чи й проклинають. – в Пряшеві чи в Америці, свої чи чужі, і вже зовсім незалежно від того, що за неї людина може на довго зникнути або й зовсім зникнути...

Диктор 1: Отже, – ви так зрозумієте патріотизм... – як обов'язок перед народом!

Бача: А як інакше!

Ви знаєте, коли б я був zostав дома на газдівстві, то був би орав, сів, возив гній у поле, а може з горя й біди пив би горілку. Але тоді – в минути просвітління – я кидав би усім "вигодованим чорним селянським хлібом", "працею твердих селянських рук", різним неробам та лже-патріотам найгостріший докір за те, що вони зробили з моїм народом. – гнобленим й затемнюваним, деморалізованим й бідним, але – **моїм!**

Але..., коли я заслугою мозолів "твердих селянських рук" видряпався на висоту, – яку-таку, але висоту – я не можу і не хочу чекати на докори моїх деморалізованих і бідних (не з їхньої вини) братів, – тому й працюю, бо – ТРЕБА!

Звук: Гонг!

Диктор 1: Шановні радіослухачі, може й ми кожному з вас не догодили; може й до нашої передачі, як до праці кожного, є критичні зауваження.

Диктор 2: Однак ми задоволені.., бо ми просто й щиро поговорили з одним із нас.., бо ми поговорили... з Людиною!

Диктор 1: Напишіть нам свої враження про нашу передачу!

Редактор: Ви слухали радіомонтаж Андрія Калини "Є таке наше слово – ТРЕБА!. Виступали: Юрій Бача, Оксана Гонджа та Ростислав Краток.

(Примітка редакції: Андрій Калина – це псевдонім Юрія Бачі.)